

Volný čas žáků 8. ročníku z pohledu výzkumu TIMSS

Vladislav Tomášek¹

Třetí mezinárodní výzkum matematického a přírodovědného vzdělávání TIMSS byl prvním mezinárodním výzkumem organizovaným asociací IEA, do kterého se Česká republika zapojila. Hlavní sběr dat pro tři sledované věkové kategorie žáků proběhl na jaře roku 1995. Opakovaný sběr dat mezi žáky 8. ročníku základních škol a odpovídajících ročníků víceletých gymnázií se následně uskutečnil v roce 1999. Sledovaný vzorek tvořilo 150 náhodně vybraných škol z celé republiky. V každé z nich pak byli testováni žáci jedné náhodně vybrané třídy již zmíněného ročníku.

Kromě testů, které obsahují úlohy z matematiky a přírodovědných předmětů, vyplňují žáci dotazníky, kde odpovídají na otázky týkající se jejich zázemí, postojů a názorů na sledované předměty, průběhu výuky a prostředí školy. Dotazníky rovněž vyplňují učitelé testovaných žáků a ředitelé vybraných škol. O hlavních výsledcích výzkumu týkajících se dovedností a znalostí našich žáků z matematiky a přírodovědných předmětů pojednává referát dr. Palečkové přednesený v sekci č. 6. Zde se stručně zmíním o otázkách zaměřených na trávení volného času žáků.

V rámci dotazníku byla žákům položena otázka: „Kolik času před nebo po vyučování věnuješ v obyčejný školní den jednotlivým činnostem?“ Seznam činností byl následující:

- sledování televize a videa,
- hraní počítačových her,
- hraní nebo povídání si s kamarády,
- vykonávání domácích prací,
- sportování,
- čtení knih dle vlastního výběru,
- studium nebo vypracovávání domácích úkolů.

Jako odpověď žáci volili jednu hodnotu na pěti stupňové škále: nikdy, méně než 1 hodinu, 1 až 2 hodiny, 3 až 5 hodin a více než 5 hodin. V tabulce 1 jsou uvedeny počty hodin, které naši žáci v průměru trávili jednotlivými činnostmi v roce 1995 a 1999. Pro rok 1999 je navíc uvedeno třídění podle typu školy a podle pohlaví žáků.

Tabulka č.1: Průměrný počet hodin strávený uvedenými činnostmi v běžný školní den

	Volný čas žáků 8. ročníku (počet hodin za 1 školní den)						
	Sledování televize, videa	Počítačové hry	Čas trávený s kamarády	Domácí práce	Sportování	Čtení knih	Studium, domácí úkoly
Celkem 1995	2,6	0,6	2,9	1,3	1,9	1,0	1,8
Celkem 1999	2,3	0,9	3,0	1,2	2,0	1,0	2,0
Základní škola	2,4	0,9	3,1	1,2	2,1	0,9	2,0
Víceleté G	1,8	0,8	2,1	0,8	1,8	1,1	2,1
Ženy	2,2	0,4	3,2	1,2	1,7	1,3	2,2
Chlapci	2,5	1,5	2,9	1,1	2,5	0,6	1,7

Vidíme, že čas věnovaný uvedeným aktivitám v roce 1999 se příliš neliší od roku 1995. Čas, o který se snížilo sledování televize a videa, věnují žáci zřejmě na hraní počítačových her, kde

¹(tomasek@uiv.cz) ÚIV P.O.BOX 1, Senovážné nám. 26, 110 06 Praha 6

se doba o stejnou hodnotu naopak zvýšila. Přibližně jedna třetina našich žáků přitom uvedla, že televizi nebo video sledují v běžný školní den 3 hodiny a více. S výjimkou čtení knih a školní přípravy věnují žáci základních škol všem činnostem v průměru více času než jejich vrstevníci z víceletých gymnázií. Chlapci tráví výrazně více času než dívky hraním počítačových her a sportováním. Naopak mnohem méně čtou, méně času věnují školní přípravě a méně času také tráví hraním nebo povídáním si s kamarády. V mezinárodním srovnání věnují naši žáci nadprůměrné množství času sportování (o půl hodiny více než je mezinárodní průměr) a zejména pak hraní a povídání si s kamarády (o více než 1 hodinu denně), kde byla srovnatelná doba zaznamenána pouze ve Finsku a v Rusku.

Na otázku: „Jak často trávíš večery s kamarády mimo domov?“, odpovědělo 11 % našich žáků 8. ročníku „téměř denně“ (4 a více dnů v týdnu) a dalších 20 % žáků uvedlo „několikrát týdně“ (1 až 3 dny v týdnu). O málo více než jedna čtvrtina žáků uvedla „nikdy nebo téměř nikdy“.

V souvislosti se sledováním televize a videa byla žákům položena ještě následující otázka: „Jak často sleduješ v době mimo školní vyučování různé druhy programů?“ Výčet programů byl následující:

- zprávy a dokumentární pořady,
- opera, balet nebo vážná hudba,
- pořady o přírodě nebo historické filmy,
- populární hudba,
- sport,
- videohry,
- kreslené filmy,
- komedie, dobrodružné filmy nebo detektivky.

Tentokrát měli žáci pro svoji odpověď k dispozici čtyřstupňovou škálu: skoro každý den, asi jednou týdně, asi jednou za měsíc, málokdy. V tabulce 2 je uveden počet procent žáků, kteří uvedli, že daný program sledují skoro každý den. Byl vypuštěn druhý typ programu (opera, balet nebo vážná hudba), který denně sleduje méně než 1 % žáků.

Tabulka č.2: Sledování různých druhů televizních programů žáky 8. ročníku

	Žáci 8. ročníku sledující televizní program skoro každý den (%)						
	Zprávy a dokumenty	Pořady o přírodě, historie	Populární hudba	Sport	Videohry	Kreslené filmy	Komedie, detektivky, dobrodružné
Celkem 1995	40,5	12,5	57,1	40,2	17,1	16,4	69,1
Celkem 1999	40,1	8,4	43,5	42,0	16,9	16,5	48,0
Základní škola	39,7	8,6	44,8	42,5	17,9	17,1	49,0
Víceleté G	44,4	6,6	29,9	37,5	7,8	10,9	38,1
Dívky	32,8	5,4	55,0	28,4	8,0	13,8	45,2
Chlapci	47,9	11,5	31,1	56,6	26,4	19,4	51,0

Od roku 1995 do roku 1999 výrazně poklesl podíl žáků, kteří sledují skoro každý den komedie, dobrodružné filmy nebo detektivky, a žáků, kteří sledují populární hudbu. Poklesl rovněž podíl žáků sledujících pořady o přírodě nebo historické filmy. Je otázkou, do jaké míry tyto změny jsou či nejsou způsobeny změnou programové skladby televizního vysílání. Žáci víceletých gymnázií sledují v porovnání se žáky základních škol ve větší míře pouze zprávy a dokumentární pořady.

Nejsledovanějším typem programu dívek jsou pořady věnované populární hudbě. Je to zároveň jediný typ programu, který skoro každý den sleduje relativně více dívek než chlapců.

Na stejné čtyřbodové škále odpovídali ještě žáci na otázku: „Jak často se v době mimo školní vyučování zabýváš těmito činnostmi?“ V otázce následoval výčet těchto pěti aktivit:

- čtu knihu nebo časopis,
- jdu do muzea nebo na výstavu,
- jdu na koncert,
- jdu do divadla,
- jdu do kina.

Podle očekávání je nejčastější aktivitou žáků čtení knih a časopisů, když 36 % žáků (v roce 1995 to bylo 44 %) čte skoro každý den. Naopak každý pátý žák čte málokdy (méně než jednou za měsíc). Na víceletých gymnáziích čte skoro každý den více než polovina žáků, zatímco na základních školách je to přibližně jen jedna třetina žáků. Potvrdilo se zde také, že dívky čtou více než chlapci. Skoro každý den čte téměř polovina dívek, ale jen necelá jedna čtvrtina chlapců, dokonce 31 % chlapců čte pouze málokdy.

Ve všech ostatních případech se zjištěné údaje v roce 1995 a 1999 prakticky nelišily. Druhou nejčastější aktivitou je chození do kina, přičemž asi 10 % žáků tak činí alespoň jednou za týden. Nebyly přitom zjištěny téměř žádné rozdíly mezi chlapci a dívkami ani mezi žáky základních škol a víceletých gymnázií. U zbývajících třech aktivit uvedlo přibližně 80 % žáků, že je provádějí málokdy.

Informace nejen o výzkumu TIMSS, ale i o dalších mezinárodních aktivitách, do kterých se Česká republika zapojila, můžete najít na Internetu na adrese www.uiv.cz v položce Mezinárodní výzkumy.